

บทที่ 11

องค์การและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางด้านโภชนาการ

องค์การและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางด้านอาหารและโภชนาการมีมากมาย ทั้งในและนอกสถานศึกษา ทั้งในระดับโลก ระดับชาติและระดับท้องถิ่น กล่าวคือ

1.00 หน่วยงานที่เป็นสถานศึกษา ได้แก่การสอนโภชนาการในสถานศึกษาต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับประถม มัธยม อาชีวะ และอุดมศึกษา มากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่ระดับและหน่วยงานที่เห็นความสำคัญ

ในระดับประถม วิชาโภชนาการรวมอยู่ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ

ในระดับมัธยมศึกษา วิชาโภชนาการรวมอยู่ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ

ในวิทยาลัยอาชีวศึกษาเรียนวิชาโภชนาการโดยเฉพาะ

ในวิทยาลัยครูระดับ ป.กศ. มีวิชาโภชนาการเป็นวิชาบังคับในหมวดคหกรรมศาสตร์

ในวิทยาเขตพยาบาล ผดุงครรภ์และอนามัย เรียนวิชาโภชนาการหนึ่งวิชา

ในระดับอุดมศึกษามีสอนดังนี้

ต่ำกว่าปริญญาตรีมีสอนโภชนาการในสถาบันราชภัฏ วิทยาลัยพลศึกษา วิทยาลัยอาชีวศึกษาและวิทยาลัยเทคโนโลยีฝ่ายคหกรรมศาสตร์ อนุปริญญาสุขภาพิบาล และพยาบาลสาธารณสุข

ในระดับปริญญาตรี มีสอนที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยเกษตร มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

แผนกวิชาโภชนวิทยา สุขศึกษา สุขากิบาล อาชีวอนามัย พยาบาลสาธารณสุข มหาวิทยาลัย ของคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เน้นหนักการสอนโภชนาการเป็นพิเศษ

นอกนี้ก็มีสอนในคณะอายุรศาสตร์เขตร้อน คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล เช่นกัน

2.00 หน่วยงานที่ไม่ใช่สถานศึกษา เป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโภชนาการ ได้แก่

2.10 องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ด้วยองค์การสหประชาชาติได้ตระหนักถึงความสำคัญของอาหารและโภชนาการที่จะบังเกิดแก่ ประชากรของโลก จึงได้ตั้งองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ขึ้น โดยให้มีหน้าที่ดังนี้

2.11 เร่งรัดให้มีการเพิ่มผลผลิตของอาหาร

2.12 กระจายอาหารออกไปให้แก่ประชากรของโลกอย่างทั่วถึง

2.13 ให้การศึกษาแก่ประชาชนในเรื่องการบริโภคอาหาร

2.14 ให้ประชาชนรู้จักเลือกอาหารที่มีคุณค่าแต่ราคาถูกรับประทาน

2.20 กองโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

ประวัติในปี 2418 กรมสาธารณสุขได้ตั้งองค์การส่งเสริมอาหารขึ้น ครั้นถึง พ.ศ. 2482 ได้ยกฐานะเป็นกองส่งเสริมอาหาร พ.ศ. 2483 กระทรวงมหาดไทยได้ตั้งกรมประชาสงเคราะห์ขึ้น จึงได้โอนกองส่งเสริมอาหารไปสังกัดกรมประชาสงเคราะห์ โดยใช้ชื่อใหม่ว่า กองบริโภคสงเคราะห์ ใน พ.ศ. 2485 โอนกองบริโภคสงเคราะห์มารวมกับแผนกอาหารและยาของกรมสาธารณสุข แล้วจัดตั้งกองส่งเสริมอาหารขึ้นใหม่ สังกัดกรมอนามัย มาเปลี่ยนเป็นกองโภชนาการ ใน พ.ศ. 2496 สังกัด กรมอนามัยจนถึงปัจจุบัน

งานของกองโภชนาการ กองโภชนาการได้รับความสนใจและสนับสนุนทั้งทางด้านวิชาการ และทุนการศึกษาจากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ และองค์การอนามัยโลก ตลอดจนได้สิ่งของ เช่น หางนมผง และนมผงมาแจกจ่ายแก่มารดา ทารก นักเรียนและประชาชน สร้างโรงงานผลิตน้ำมันตับปลาขึ้นที่ตำบลเพ อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง ซึ่งปัจจุบันได้ย้ายมาอยู่ที่หลังโรงพยาบาลโรคปอด จังหวัดนนทบุรี

งานกองโภชนาการเกี่ยวกับอาหารและโภชนาการมากมาย พอสรุปได้ ดังนี้

1. ทำการวิเคราะห์อาหาร และได้รวบรวมผลการวิเคราะห์อาหารจากหน่วยราชการอื่น และวิเคราะห์ในประเทศใกล้เคียงจัดพิมพ์เป็นเล่ม
2. ทำการคำนวณและจัดพิมพ์เอกสาร สารอาหารที่คนไทยควรได้รับประจำวัน
3. พิมพ์เอกสารแจก เช่น คู่มือโภชนาการ เกษตรและอนามัย อาหารดีราคาถูก กินดีมีสุข คู่มือโภชนาการเด็ก ฯลฯ
4. ดำเนินงานโครงการโภชนาการชนบท โดยส่งบุคลากรออกไปอบรมผู้ที่ทำงานนี้ให้ท้องที่ ฯลฯ และให้ความช่วยเหลือในการจัดตั้งศูนย์โภชนาการเด็ก
5. ผลิตเกลืออนามัย เพื่อใช้ควบคุมป้องกันโรคคอพอก

6. ทำโครงการเสริมโภชนาการในข้าวร่วมกับมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด
7. ช่วยสอนวิชาโภชนาการตามสถานศึกษาที่ต้องการ และออกรายการโภชนาการทางวิทยุและโทรทัศน์
8. ทำวารสารโภชนาการและช่วยดำเนินงานของสมาคมโภชนาการแห่งประเทศไทย

2.30 ศูนย์โภชนาการเด็ก

ก. ความมุ่งหมาย

1. ช่วยให้เด็กวัยก่อนเรียนได้รับอาหารเสริมที่ถูกต้องและเพียงพอโดยเฉพาะโปรตีน
2. สร้างนิสัยที่ดีให้แก่เด็ก พร้อมทั้งฝึกสุขวิทยาส่วนบุคคล ให้ภูมิคุ้มกันโรคแก่เด็ก
3. ถ้าเจ็บป่วยก็จะได้ตรวจพบโรคและรักษาได้ทันการ
4. ให้ความรู้แก่แม่ในเรื่องการอนามัยแม่และเด็ก

ข. เด็กที่ได้รับเลือก

1. เด็กวัย 1-5 ขวบ จากครอบครัวผู้มีรายได้น้อยกว่าปีละ 3,000 บาท ซึ่งมีอยู่ประมาณร้อยละ 70 ของครอบครัวทั้งหมด ในท้องที่ซึ่งศูนย์โภชนาการเด็กมีปฏิบัติการครอบคลุมอยู่
2. เด็กมีปัญหาโภชนาการจากการตรวจสอบของแพทย์

ค. สถานที่ ใช้ส่วนหนึ่งของสถานีอนามัยหรือสำนักงานผดุงครรภ์ หรืออาคารที่ประชาชนจัดสร้างขึ้น

ง. เจ้าหน้าที่ มี

1. ผดุงครรภ์ หรือพยาบาลประจำสำนักงานนั้น ๆ
2. แม่ของเด็ก
3. พี่เลี้ยง (1 คน ต่อเด็ก 30 คน)

จ. กิจกรรม

1. จัดเลี้ยงอาหารกลางวัน และอาหารว่างตอนเช้า 10.00 น. และ บ่าย 15.00 น.
2. ให้เด็กได้เขียนอ่านบ้างเล็กน้อย
3. ให้เด็กได้เล่นและพักผ่อนหลับนอน
4. ชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูงเด็กทุก 3-6 เดือน
5. สอนวิชาคหกรรมศาสตร์เบื้องต้นแก่แม่เด็กและผู้ปกครอง

ฉ. โครงการร่วม

1. โครงการพัฒนาอาหารโปรตีนร่วมกับองค์การยูนิเซฟ ซึ่งสถาบันค้นคว้า และพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นผู้ดำเนินการ
2. กรมการฝึกหัดครูดำเนินงานทำนองเดียวกัน เรียกว่าโครงการเด็กเล็ก เริ่มงานมาตั้งแต่ พ.ศ. 2510
3. การพัฒนาชุมชน ทำงานเดียวกันนี้ด้วย ตั้งแต่ พ.ศ. 2510

ปัจจุบันนี้ศูนย์โภชนาการเด็ก ซึ่งจัดโดยกรมทั้งสามมีอยู่ทั้งหมด 174 แห่ง

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2520-2524 จะตั้งศูนย์ โภชนาการขึ้น 480 แห่ง ซึ่งจะรับเด็กอายุ 2 ขวบขึ้นไป ได้ประมาณ 24,000 คน ทั่วประเทศ

2.40 สถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร (Institute of Food Research and Product Development)

องค์การผลิตอาหารสำเร็จรูป (อ.ส.ร.) สังกัดกระทรวงกลาโหม เป็นรัฐวิสาหกิจ มีความมุ่งหมายหลักเพื่อผลิตอาหารสำเร็จรูปซึ่งจำเป็นจะต้องมีฝ่ายศึกษาทดลองและวิจัยเพื่อให้การผลิตอาหารได้ผลดี อ.ส.ร. ทำการผลิตเสบียงสนามที่ผู้ปฏิบัติการรบจะติดตัวไปได้มาก และให้คุณภาพดี พอเพียงกับความต้องการของผู้บริโภค และประกอบได้ง่ายไม่ต้องเสียเวลาหุงต้ม ร่วมกับ ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาหาร หน่วยงานนี้ตั้งอยู่ในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และมีโรงงานอีกแห่งหนึ่งที่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดชลบุรี

ด้วยเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า ประชากรของไทยส่วนใหญ่ได้รับอาหารโปรตีนไม่พอ รายได้ของประชาชนอยู่ระหว่าง 2,500-3,000 บาทต่อปี ยากที่จะอาศัยโปรตีนจากสัตว์ จึงจำเป็นต้อง พยายามให้พลเมืองได้รับอาหารโปรตีนจากพืชให้มากขึ้น และเพื่อจะให้ได้ขยายหน่วยงานให้เป็น

ประโยชน์กว้างขวางแก่ประเทศชาติยิ่งขึ้น นายอมร ภูมรัตน์ ผู้อำนวยการฝ่ายศึกษาทดลองและวิจัย จึงได้ขอแปลหน่วยงานวิจัยขององค์การอาหารสำเร็จรูปเป็น **สถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร** ขึ้นตรงต่อมหาวิทยาลัยเกษตร และคณะรัฐมนตรีมีมติให้โอนเมื่อเดือนกันยายน 2511 สถาบันนี้มีหลัก 3 อย่าง คือ ค้นคว้าวิจัย พัฒนาเทคนิควิธีการผลิตอาหารสำเร็จรูปและกึ่งสำเร็จรูป เพื่อให้ผลิตผลการเกษตรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และให้การศึกษาและสาธิตแก่นักเรียนนักศึกษาทั้งระดับอุดมศึกษาและมัธยมศึกษา และกลุ่มนอกโรงเรียน เช่น แม่บ้าน

สถาบันมีโครงการเฉพาะเรียกโครงการโปรตีน (Protein Project) ซึ่งยูเอชเอให้ความช่วยเหลือทางการเงินและเครื่องมือ นับเป็นโครงการที่ไม่มีผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ เพราะคนไทยสามารถดำเนินงานเองได้

สถาบันนี้ได้ทำงานร่วมมือกับกองโภชนาการ และร่วมกับคณะกรรมการต่อต้านความอดอยากและขาดอาหาร (ต.อ.ข.อ.) โดยผลิตอาหารโปรตีนจากพืช ส่งอาหารไปให้ทดลองเลี้ยงเด็กตามศูนย์โภชนาการ และได้จัดให้มีการเลี้ยงอาหารกลางวันแก่เด็กในโรงเรียนทดลองตลอดปีการศึกษา ได้ทำการทดลองมาตั้งแต่ พ.ศ. 2511 ในระยะเริ่มการทดลองได้ใช้เงินของ ต.อ.ข.อ. ปรากฏว่าน้ำหนักของเด็กที่กินอาหารทดลองเพิ่มขึ้นกว่าเด็กที่ไม่ได้กินถึง 30 เท่า

วัตถุดิบที่สถาบันนี้ใช้ คือ ถั่วเขียว ถั่วเหลือง งา ปลาน้ำเค็มและหอย ผลิตขึ้นเป็นอาหารรูปต่าง ๆ เช่น คุกกี้เกษตร นม(ขุ่น) ถั่วเหลือง เนื้อเทียม ซึ่งมีทั้งที่ผสมปลา และที่เป็นโปรตีนจากพืชล้วน ๆ เต็มกรดอะมิโนบางตัวและแคลเซียมฟอสเฟต ซึ่งปรากฏว่าเป็นที่ยอมรับอย่างดี ได้นำไปเลี้ยงนักเรียน 2,500 คน ในจังหวัดเชียงใหม่ แพร่ ร้อยเอ็ด และอุบลราชธานี 2 ปีติดต่อกัน จากการทดลองให้นักเรียนบริโภค ปรากฏว่าความเจริญเติบโตทางน้ำหนักและส่วนสูงดีขึ้น แต่ยังไม่มีการวัดทางสติปัญญา

2.50 คณะกรรมการประสานงานโครงการส่งเสริมโภชนาการ

ในเดือนมิถุนายน 2512 กระทรวงศึกษาธิการ ได้แต่งตั้งกรรมการคณะหนึ่ง เพื่อทำหน้าที่ประสานงานเกี่ยวกับการส่งเสริมโภชนาการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับกองทุนสงเคราะห์เด็กแห่งประชาชาติ (UNICEF) และองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) มีปลัดกระทรวงศึกษาธิการเป็นประธานกรรมการ กรรมการประกอบด้วย อธิบดีกรมการฝึกหัดครู กรมอาชีวศึกษา กรมสามัญศึกษา กรมการปกครอง การพัฒนาการชุมชน การส่งเสริมการเกษตร คณะบดีคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (อธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษาคิม) เลขาธิการองค์การอาหารและเกษตรแห่งชาติ ผู้อำนวยการกองโภชนาการอกรมอนามัย และผู้แทนจากส่วนการปกครองท้องถิ่น กรมการปกครอง ผู้แทนกรม

(กรมสามัญศึกษาในปัจจุบัน) ผู้แทนสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ผู้แทน UNICEF, FAO และรวม
อีก 2 บุคคล ซึ่งเป็นกรรมการและเลขานุการและกรรมการผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการนี้นอกจากประสานงานแล้ว ยังให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานเกี่ยว
กับการแก้ปัญหา ศึกษาวิธีการปรับปรุงส่งเสริมด้านโภชนาการของชาติ ตลอดจนการศึกษาประเมิน
ผลศูนย์อบรมโภชนาการ การจัดเลี้ยงอาหารกลางวันแก่เด็ก และหาวิธีดำเนินการให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

2.60 สมาคมโภชนาการแห่งประเทศไทย (ส.ภ.ท.)

ได้เริ่มก่อตั้งโดยศาสตราจารย์นายแพทย์กำธร สุวรรณกิจ อธิบดีอธิบดีกรมอนามัย
และข้าราชการในกองโภชนาการ ซึ่งได้รับอนุมัติ ให้จัดตั้งเมื่อเดือนกันยายน 2507

วัตถุประสงค์ใหญ่ของสมาคม ก็เพื่อที่จะรวบรวมบุคคลที่มีกำลังสติปัญญาความ
สามารถและได้ศึกษามาทางโภชนาการ ตลอดจนบุคคลอื่น ๆ ที่ทำงานเกี่ยวกับโภชนาการ ให้ช่วยกัน
ส่งเสริมวิชานี้ด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมุ่งเผยแพร่วิชาโภชนาการให้ถึงประชาชนเพื่อยก
ระดับสุขภาพของประชาชนให้สูงขึ้น

สำนักงานของสมาคม สมาคมตั้งอยู่ที่กองโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสา
ธารณสุข วังเทเวศน์ กรุงเทพมหานคร

งานของสมาคม เผยแพร่ความรู้และความเคลื่อนไหวทางด้านโภชนาการ จัดออก
โภชนาการสารปีละ 4 ฉบับ ผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกประเภทสามัญและวิสามัญของสมาคมจะต้องเสียค่า
รับวารสารปีละ 12 บาท

ศูนย์วิจัยและสถาบันวิจัยโภชนาการมหาวิทยาลัยมหิดล ทำการวิจัยทดลองหาทางแก้
ปัญหาโภชนาการ

องค์การและหน่วยงานคุ้มครองผู้บริโภค สำนักนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่ควบคุม การ
ผลิต จำหน่าย ราคา และปริมาณอุปโภคบริโภคทุกชนิดไม่ให้เดือดร้อนแก่ผู้บริโภค

โภชนศาสตร์ ของ นายควั่น ขาวหนู